

مجموعه مقالات همایش بین‌المللی

عصر آهن در غرب ایران

و مناطق همجوار

جلد ۱

به کوشش

یوسف حسن زاده

علی اکبر وحدتی

زاهد کریمی

استان کردستان

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران
National Library and Archives of Iran

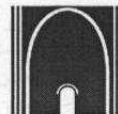
(RIGHT)

۱۳۹۸

سرشناسه	همایش بین‌المللی عصر آهن در غرب ایران و مناطق همجوار (۱۳۹۸): سندج
عنوان و نام پدیدآور	مجموعه مقالات همایش بین‌المللی عصر آهن در غرب ایران و مناطق همجوار / به کوشش یوسف حسن‌زاده، علی‌اکبر وحدتی، زاهد کریمی.
مشخصات نشر	تهران: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری؛ موزه ملی ایران. سندج: اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کردستان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۲ج: مصور، جدول: ۲۲ × ۲۹ س.م.
شابک	۱۵۰۰۰۰ ریال: ۹ - ۹۱ - ۸۹۷۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸.
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه
موضوع	عصر آهن -- ایران -- کنگره‌ها Iron Age - Iran - Congresses
موضوع	عصر آهن -- ایران -- کردستان -- کنگره‌ها Iron Age - Iran - Kurdistan - Congresses
شناسه افزوده	حسن‌زاده، یوسف، ۱۳۶۰ -
شناسه افزوده	وحدتی، علی‌اکبر، ۱۳۵۷ -
شناسه افزوده	کریمی، زاهد، ۱۳۵۷ -
شناسه افزوده	پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
شناسه افزوده	موزه ملی ایران
شناسه افزوده	اداره کل میراث فرهنگی استان کردستان
رده‌بندی کنگره	GN۷۸۰/۳۲
رده‌بندی دیویی	۹۳۰/۱۶
شماره کتاب‌شناسی ملی	۵۹۰۶۱۷۵

استان کردستان

موزه ملی ایران
National Museum of Iran

(RIGHT)

مجموعه مقالات همایش بین‌المللی عصر آهن در غرب ایران و مناطق همجوار، ج ۱

به کوشش	یوسف حسن‌زاده، علی‌اکبر وحدتی و زاهد کریمی
عکس جلد	نیما فکورزاده و ندا تهرانی
ناشر	پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری - اداره کل استان کردستان - موزه ملی ایران
طراحی جلد	نینا رضایی
چاپ و صحافی	پادینا
شابک	۹ - ۹۱ - ۸۹۷۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸
نوبت چاپ	اول ۱۳۹۸
شمارگان	۵۰۰ نسخه
نشانی	تهران، خیابان امام‌خمینی، ابتدای خیابان سی تیر، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
تلفن	۰۲۱-۶۶۷۳۶۴۵۲-۶۰
فروشگاه الکترونیکی کتاب	www.richt.ir رایانامه: ccp@richt.ir www.richtbook.ir

فهرست مطالب

۱۰	 مقدمه ها
۱۵	 عصر آهن ایران: دانسته ها، چالش ها و چشم اندازها / یوسف حسن زاده، علی اکبر وحدتی و مهرداد ملکزاده
۳۰	 گزیده کتاب شناسی عصر آهن ایران / مریم شهرابی
۴۹	 معرفی آثار عصر آهن III در تپه قشلاق تالوار - کردستان / عباس مترجم و مهناز شریفی
۶۳	 کاوش نجات بخشی گور عصر آهنی روار، حوضه رودخانه سیروان، هورامان، کردستان / طاهر قسیمی، مسعود اکبری، اکام قسیمی، محمدرضا قدری، فرانک بحر العلومی شاپورآبادی، مولود سادات عظیمی، اقبال عزیزی با پیوست هایی از: اسماعیل اسعدی، مجتبی قاسمیان، حسین داوودی، نوید صالحوند، داوود آقاعلی گل و اکیرا فوجی ساوا
۸۶	 بررسی محوطه های عصر آهن دشت مریوان / مرتضی زمانی دادانه و سیروان محمدی قصریان
۱۰۴	 پلاک های عاجی و استخوان زبویه: مطالعه موردی: نمونه های موزه سندج / شلبر عاملی راد و عباس رزمیوش
۱۱۶	 مروری بر تکنیک ساخت آبیای لعابدار شمال غرب ایران در نیمه اول هزاره اول پ.م. بر اساس آزمایش های پتروگرافی و میکروسکوپی؛ دو نمونه لعابدار از رزوه / نگار عبدالی
۱۲۷	 بایه ستون چم شار سندج، ردیابی آیین ها، هنر عصر آهن منطقه زاگرس / محمدرستگار رضاقلی
۱۳۸	 مطالعه، گونه شناسی و گاهنگاری سفال های عصر آهن سن ستقرو کلیایی کرمانشاه / محمود حیدریان، مرجان قنبری و علیرضا خسروزاده
۱۵۱	 سنگتراهان خرم آباد از پس شش فصل کاوش باستان شناختی / عطا حسن پور و مهرداد ملکزاده
۱۷۵	 مروری بر مطالعات مفرغ های لرستان / زهرا هاشمی
۱۸۴	 ملاحظات درباره باستان شناسی و جغرافیای تاریخی زانرس مرکز: در رزوه آشورنو / سجاد علی بیگی
۲۰۸	 محوطه گورینگان، شواهدی جدید از عصر آهن در دشت پیرانشهر: عبیدالله سرخ آبی و صلاح سلیمی
۲۲۸	 بازخوانی تپه ربط ۲ و ارائه پیشنهادی برای جایگاه و کارکرد آن در هزاره اول پ.م. / صلاح الدین ابراهیمی پور
۲۴۳	 انواع اثر مهرهای استامبی بر گوی های اورارتویی بسطام / مریم دارا
۲۴۹	 مرزهای اورارتو در جنوب دریای ارومیه / علی بیننده
۲۵۹	 پراکنش منطقه ای سفال های منقوش پسا اورارتویی و هخامنشی شمال غرب ایران بر اساس کاوش ها و بررسی های باستان شناختی سال های اخیر / قادر ابراهیمی، اکبر عابدی و رسول احمدی
۲۷۷	 تحلیل و بررسی بیان های تجسمی نمادین و اساطیری مشترک در آجرهای لعابدار آشور نو و مانا / جوانمردی، زاهد کریمی و وحید عسکری پور
۲۹۵	 عناصر تزئینی معابد عصر آهن: آجرهای منقوش، درگاهی های دارای قاب مطبق و طاقچه های دنداندار / سعدی سعیدیان
۳۲۵	 پژوهشی در باورهای آئینی ماناها بر اساس مدارک باستان شناسی / واحد جولانی و نیره رئیسی
۳۴۳	 مطالعه معاشناختی نقوش حیوانی در سفالینه های پیکره های عصر آهن ایران / اسماعیل معروفی اقدم، سعید ستارنژاد و فریبرز طهماسبی
۳۵۹	 کاوش های تپه صرم: مدارک نوین در ارتباط با تنوع معماری قبور / عمار کاوسی و سیامک سرلک
۳۷۰	 ترانسه ۱۳، گورستان نویافته غربی عصر آهن ۲ و ۳ قره تپه سگزآباد / مصطفی ده پهلوان، مهدی جاهد، عمار تازیک، کوروش محمدخانی و الهام فرنام
۳۹۲	 سنت های سفالی اواخر عصر آهن و هخامنشی در شرق ایران / محسن دانا
۴۱۱	 نقد بازنگری میشل دانتی در ارتباط با گاهنگاری دوره گذر از عصر مفرغ به عصر آهن / کاظم ملازاده

- فرهنگ سفال خاکستری و گورستان‌های هزاره دوم منطقه مرکزی ایران: ارزیابی تاریخ‌گذاری‌های مطلق / جواد حسین‌زاده ساداتی، حمزه نورعلی‌وند، محسن جاوری، مجید منتظرظهوری، احمد سهرابی‌نیا و آرکادیوش سولتیشیاک ۴۲۱
- پیشنهادهی برای آغاز عصر آهن در نیمه غربی فلات ایران از دیدگاه مطالعات باستان‌شناسی ایلام / بابک رفیعی‌علوی ۴۳۸
- بهره‌برداری از حیوانات در کرانه‌های جنوبی دریای کاسپی طی عصر آهن / حسین داودی، مرجان مشکور، جبرئیل نوکنده ۴۵۶
- اقتصاد زیستی طی عصر مفرغ و آهن در شمال غرب ایران بر اساس پژوهش‌های باستان‌جانورشناسی در تپه حسنلو / حسین داودی و مرجان مشکور ۴۸۴
- نظریه‌ای بر شکل‌گیری شاهنشاهی هخامنشی: از پرسوا به پارسه / محمدتقی عطائی ۵۲۱
- تالارهای ستون‌دار هخامنشی: پرسشی در باب نمادی از شاهنشاهی در قفقاز / کامیار عیدی و فائزه دادفر ۵۹۴

پیشگفتار

فرهنگ ایرانی فرهنگی مانا و پایدار است و سبب این ماندگاری سه ویژگی انعطاف‌پذیری، تعامل فرهنگی و درنهایت هویت ملی است که به‌رغم تنوع و تکرر جامعه‌امروزی به انسجام ملی کمک کرده است. شناخت فرهنگ گسترده‌ای سرزمین کهنسال تنها راه شناخت هویت ملی است و عزت ملی را به همراه می‌آورد. عزت ملی مانع گسیختگی می‌شود و انسجام و قدرت ملی را فراهم می‌سازد.

فعالیت هر پژوهشکده پژوهشگاه میراث فرهنگی، حسب تکلیف تعیین‌شده بر آن، بر بخشی از فرهنگ گسترده ایرانی متمرکز است. عظمت این فرهنگ و تمدن به گونه‌ای است که شناخت دقیق آن نیاز به بررسی فرهنگ کشورهای مستقل کنونی منطقه نیز دارد.

بررسی سریع اهداف پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری و تلاش برای تحقق آن‌ها و فراهم ساختن بستری مناسب برای ارتقای کیفی فعالیت‌های پژوهشی مرتبط و پررنگ ساختن حلقه‌های فرهنگی فراموش‌شده و احیای هنرهای از یادرفته این مرز و بوم و همچنین در راستای اجرای ششمین وظیفه برشمرده برای پژوهشگاه، نیازمند این است که گزیده تحقیقات هر یک از پژوهشکده‌ها، به‌ویژه آثاری که حاصل همکاری مشترک پژوهشگاه و مؤسسات تحقیقاتی و آموزشی هم‌طراز بین‌المللی است، به هر شکل ممکن منتشر شود. انتشار این آثار تلاشی برای کاربردی کردن دانش به منظور رفع نیاز جامعه و تحقق اهداف برنامه راهبردی پژوهشگاه در راستای سند چشم‌انداز ۲۰ساله جمهوری اسلامی ایران است.

از سوی دیگر پژوهش‌های علمی و معنوی بیش‌تر و توسعه مستمر و پایدار در جامعه‌امروزی و به بیان ساده از اصول حاکم بر جوامع سده بیست‌ویکم و تدوین و انتشار یافته‌ها و دانش مرتبط با آن و مستندات مربوط عامل مؤثری برای شناخت وضعیت حاضر و ابزاری برای بهینه‌سازی برنامه‌های در دست اقدام و نیز راه‌های حل آینده برای شناسایی و معرفی و هویت‌بخشی ایران است.

به دلیل گستردگی حوزه فرهنگ و تعدد عوامل اثرگذار بر آن، معرفی و شناسایی فرهنگ ملی و میراث مرتبط با آن نخستین گام محسوب می‌شود. لذا پژوهشگاه بر آن است با همکاری پژوهشگران و استادان این رسالت را به انجام رساند و امید دارد با حرکت در این مسیر از همیاری و همراهی شما برخوردار شود تا بتواند گام مؤثری در این راستا بردارد.

پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری

دیباچه

یکی از اهداف عالی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی شناخت و معرفی داشته‌های فرهنگی و موارث تاریخی کشور به جامعه است. به استناد مدارک مکتوب بیش از یک قرن از نخستین کاوش‌های باستان‌شناختی در ایران می‌گذرد و پروسه پیچیده‌ای را از کاوش‌های عتیقه‌محور و تجاری تا کاوش‌های سیستماتیک و روشمند پشت سر گذاشته است.

دستگاه اداری باستان‌شناسی کشور نیز از این تغییرات بی‌نصیب نبوده است و از اداره عتیقات تا تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی راه درازی را پیموده است. اکنون از پس یک قرن و انجام کاوش‌های متعدد باستان‌شناسی با حضور تیم‌های داخلی و خارجی، اندوخته‌ای از دانسته‌ها و ابهامات گوناگون داریم که نیاز به بررسی، بازبینی و هم‌اندیشی صاحب‌نظران دارد.

برگزاری همایش بین‌المللی با موضوع عصر آهن در شهر سنجع علاوه بر اینکه فرصتی برای ارائه نتایج پژوهش‌های نوین و بازاندیشی در دانسته‌ها و نظریات این حوزه است، تلاشی برای معرفی بخشی از سرزمین عزیزمان به پژوهشگران داخلی و بین‌المللی است تا با تنوع جغرافیایی و فرهنگی ایران باستان شوند و کردستان را با تجربه زیسته خود از نزدیک بشناسند و بشناسانند.

همایش بین‌المللی عصر آهن با میزبان اداره کل استان کردستان و مشارکت پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری و موزه ملی ایران تلاشی است در راستای واکاوی هرآنچه که تا امروز از باستان‌شناسی عصر ایران می‌دانیم و امید آن داریم نتایج این همایش چراغ راه مدیران و سیاست‌گذاران باستان‌شناسی ایران باشد. برای تصمیم‌سازی‌های اساسی در این حوزه و ترسیم نقشه راه آینده مطالعات عصر آهن در باستان‌شناسی ایران.

بی‌گمان برای انجام این برنامه ارزشمند، کارشناسان و ایران هر سه نهاد بانی این همایش تلاش‌های بسیاری کرده‌اند و از همه آنان باید قدردانی و تشکر کرد، ولی پیش و بیش از آنان، باید از دیپلمات ملی منطقه‌ای تشکر کرد که با حمایت‌هایشان یاور ما در به ثمر رسیدن این امر مهم بودند: جناب مهندس مرادنیا، استاندار گرانقدر استان کردستان، دکتر علی‌اصغر مونسان، وزیر میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، دکتر محمدحسن طالبیان، معاون میراث فرهنگی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، دکتر محمدابراهیم زارعی، استاد ارجمند باستان‌شناسی دانشگاه بوعلی و فرماندار شهرستان سنندج، دکتر بهرام نصراللهی‌زاده، رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کردستان.

آخرین، و نه کمترین، سپاسگزاری را باید از مدیر کل توانا و دلسوز استان کردستان، جناب مهندس علوی، داشته باشیم که خستگی‌ناپذیر و توانمند در راه پیشبرد برنامه‌های این همایش گام برداشتند و زحمات این همایش را به دوش کشیدند.

بهروز عمرانی (رئیس پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری)

جبرئیل نوکنده (مدیرکل موزه ملی ایران)

روح‌الله شیرازی (رئیس پژوهشگاه باستان‌شناسی)